

Anna Pająk

Uniwersytet Jagielloński

Przez most na Inguri.

Relacje gruzińsko-abchaskie od 2008 do 2020 roku.

Streszczenie:

Szukając odpowiedzi na pytanie „Quo Vadis Kaukazie?” zastanowić się należy nad problemem abchaskiej quasi-państwowości, warunków jej funkcjonowania oraz trudnych relacji z Gruzją, za której część Abchazja jest uznawana przez większość społeczności międzynarodowej. Kulminacyjnym punktem tych skomplikowanych stosunków była wojna w latach 1992-1993 o to, kto ma prawo rządzić Abchazją, wprowadzająca obie strony w wieloletnie trudne i mozolne próby znalezienia kompromisu. Sytuację diametralnie zmieniła wojna w Gruzji w 2008 roku, w wyniku której abchaska państwowość została uznana m.in. przez Rosję, co samej Abchazji stworzyło parasol ochronny silniejszego sąsiada, z drugiej jednak oznaczało utracenie przez nią podmiotowości w relacjach z Gruzją, gdyż od tego czasu jest ona uznawana w Tbilisi jako region okupowany przez Rosję. Relacje gruzińsko-abchaskie miały od wielu lat charakter isticie sinusoidalny, od 2008 roku pozostają jednak w wymiarze bardziej czczych rozmów i deklaracji niż realnych przedsięwzięć i działań. Niemniej graniczny most na Inguri pozostaje symbolicznym czynnikiem warunkującym zdolności funkcjonowania i rozwoju oraz kierunki polityki zarówno Gruzji jak i Abchazji. Dlatego też artykuł stanowi analizę rozwoju i wymiaru relacji gruzińsko-abchaskich szczególnie po owym znamienym 2008 aż po 2020 rok.

Słowa kluczowe:

Abchazja, Gruzja, relacje gruzińsko-abchaskie, konflikty i wojny na Kaukazie Południowym, państwa nieuznawane

Over the Inguri bridge.

Georgian-Abkhazian relations from 2008 to 2020.

Summary:

Looking for an answer to the question "Quo Vadis Caucasus?" should be considered also as a problem of Abkhazian quasi-statehood, the conditions of its functioning and the difficult relations with Georgia, a part of which Abkhazia is recognized by most of the international community. The culmination of these complicated relations was the war of 1992-1993 over who has the right to rule Abkhazia, which introduced both sides to many years of difficult and arduous attempts to find a compromise. The situation was radically changed by the war in Georgia in 2008, as a result of which Abkhazian statehood was recognized inter alia by Russia, which created as a stronger neighbor a protective umbrella for Abkhazia, but on the other hand, it meant that

Abkhazia lost its subjectivity in relations with Georgia, as it has since been recognized in Tbilisi just as a region occupied by Russia. Georgian-Abkhazian relations have been sinusoidal for many years, but since 2008 they have remained in the dimension of more idle talks and declarations than of real undertakings and actions. Nevertheless, the border bridge over Inguri remains a symbolic factor determining the ability to function and develop as well as the political directions of both Georgia and Abkhazia. Therefore, the issue is an analysis of the development and dimension of Georgian-Abkhazian relations, especially after that significant 2008 until 2020.

Keywords:

Abkhazia, Georgia, Georgian-Abkhazian relations, conflicts and wars in the South Caucasus, unrecognized countries

O Autorze:

Anna Pająk – doktorantka w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ. Absolwentka studiów I stopnia na kierunku filologia ukraińska oraz kulturoznawstwo, specjalność: rosjoznawstwo, a także studiów II stopnia na kierunku kulturoznawstwo, specjalność: ukrainoznawstwo oraz studiów II stopnia na kierunku studia eurazjatyckie. W pracy badawczej zajmuje się szeroko pojętą tematyką kaukaską, ze szczególnym uwzględnieniem polityki historycznej oraz konfliktów etnicznych w regionie.

Anna Pająk – PhD student at the Institute of Political Science and International Relations of Jagiellonian University. She graduated from Ukrainian Philology (BA) and from Cultural Studies with specialization in Russian Studies (BA). Then graduated with Master's Degree in Cultural Studies with specialization in Ukrainian Studies (MA) and from the Institute of Russian and East European Studies (MA in Studies of Europe and Central Asia). In her research she focuses on Caucasus region, mainly on politics of memory and history of ethnic conflicts.

Relacje i konflikt gruzińsko-abchaski, którego kulminacyjnym punktem była wojna toczona w latach 1992-1993 wielokrotnie już opisywano i analizowano we wszelkiego rodzaju publikacjach. Wokół tegoż zagadnienia kręci się niemało mitów, niewyjaśnionych zagadnień, problemów i emocji, jako że Abchazja traktowana jest jak perła Morza Czarnego i klucz do Kaukazu, będący też w wyniku wielu procesów historycznych ojczyzną wielu narodów nie tylko Abchazów, ale też Greków, Ormian i Gruzinów (Górecki, 2018). Konflikt, który rozgorzał wokół tego, kto ma prawo do decydowania o losach Abchazji jest bez wątpienia problem wielopłaszczyznowym. Jego punktem kulminacyjnym zdecydowanie była wspomniana wyżej wojna, a bezpośrednią konsekwencją wprowadzenie w życie konstytucji z 1925 roku dającej prawo Abchazji do ustanowienia samodzielnego od Gruzji bytu państwowego i proklamowania ostatecznie

swojej niepodległości. Owa suwerenność uznawana dziś przez Rosję, Nikaragwę, Wenezuelę, Nauru i Syrię jest jedną z głównych składowych nieustannie podgrzewanego kotła kaukaskiego. Abchazja *de iure* jest częścią Gruzji, jednak *de facto* funkcjonuje jako samodzielny byt uzależniony gospodarczo i politycznie od Rosji. Relacje gruzińsko-abchaskie od zakończenia działań wojennych opisywane są głównie jako “zamrożony konflikt”, będący wciąż jednym z poważniejszych problemów Zakaukazia. Stąd też jako fundament w budowie stosunków pomiędzy stronami uważa się najpierw uregulowanie konfliktu, co dopiero mogłoby otworzyć drogę do budowania właściwych relacji, choć w istocie koncepcji tej regulacji do tej pory nie udało się wypracować. Wymagałoby to pewnego kompromisu w samej wzajemnej percepcji Gruzji i Abchazji jako dwóch podmiotów w budowaniu jakichkolwiek stosunków, czego stronom nie udaje się osiągnąć. Niewątpliwie związane jest to w dużej mierze ze znaczeniem geostrategicznym regionu, które prowadziło i nadal prowadzi do tego, że nie sposób rozpatrywać owych relacji bez uwzględnienia stosunków gruzińsko-rosyjskich i sytuacji międzynarodowej oraz wewnętrznej podmiotów. Ze względu na wspomnianą wielowymiarowość podejmowanego problemu, któremu należałoby poświęcić jeszcze sporo uwagi, artykuł stanowi pewną próbę analizy stosunków gruzińsko-abchaskich i biegu wydarzeń w regionie szczególnie po 2008 roku, który to okazał się być istotną granicą dla funkcjonowania zarówno Gruzji jak i abchaskiej quasi-państwowości, rozwoju jej relacji z gruzińskim sąsiadem- z którym połączona jest słynnym mostem na Inguri- oraz struktury geopolitycznej regionu. Interesujący Autorkę bilans ostatnich lat, podejmowany jest w ramach poszukiwań odpowiedzi na pytanie “Quo vadis Kaukazie?”.

Pomiędzy dwoma wojnami

Wojna lat 1992-1993 przyniosła ogromne straty materialne i w ludności zarówno dla strony gruzińskiej jak i abchaskiej. Wkrótce po jej zakończeniu zostało podpisane memorandum w Genewie, na mocy którego strony zobowiązały się powstrzymać od używania siły oraz osiągnięto porozumienie w kwestii wymiany jeńców wojennych, rozwiązania kwestii uchodźców i powołania grupy eksperckiej, która miała wypracować rekomendacje co do statusu Abchazji. Rosja w tym czasie domagała się szczególnych uprawnień jako gwarant pokoju. Konsultacje mające miejsce zaraz po wojnie pod egidą ONZ i Rosji w Moskwie, Genewie, Nowym Jorku nie przynosiły jednak porozumienia ze względu na wykluczające się żądania stron. Gruzini nie zgadzali się na dictum abchaskie w kwestii referendum, na podstawie którego mieszkańcy mieli sami określić jakiego statusu chcą dla Abchazji bez możliwości powrotu uchodźców gruzińskich i wzięcia udziału ich w referendum. Sytuacja międzynarodowa również nie sprzyjała Abchazom, przez chociażby wstąpienie Gruzji do WNP i podpisanie rosyjsko-gruzińskiego porozumienia o przyjaźni i dobrym sąsiedztwie, które uznawało jedność terytorialną Gruzji.(Czachor, 2014, s.128- 130).

Ostatecznie w 1994 udało się wypracować kilka porozumień w tym *Umowę o zawieszeniu broni* i *Deklarację o środkach politycznego uregulowania konfliktu gruzińsko-abchaskiego*, które miała się stać podstawą dla odbudowy relacji dwustronnych oraz przyjąć postanowienia o demilitaryzacji stref przygranicznych (w których miały zostać rozmieszczone rosyjskie siły pokojowe) oraz uzyskać porozumienia w sprawie powrotu uchodźców (*Диалоговый процесс...*). Ten ostatni problem okazał się jednak jedynie teoretycznie uregulowany, gdyż strona abchaska odmawiała powrotu Gruzinów, którzy walczyli w wojnie w formacjach gruzińskich. W efekcie z możliwości powrotu mogło skorzystać nieco ponad 300 osób. W ciągu następnych lat kilkadziesiąt tysięcy etnicznych Gruzinów (Megrelów- gruzińskiej grupy etnicznej pochodzącej z sąsiadującej z Abchazją Megrelii) wróciło do przygranicznego regionu Gali w Abchazji, robiąc to na własne ryzyko, bez żadnych gwarancji bezpieczeństwa ze strony społeczności międzynarodowej lub władz Abchazji (*Живуцхе...*). Owe abchaskie odmowy ws uchodźców doprowadziły też do pogorszenia relacji na linii Suchumi-Moskwa. Kolejne napięcie na przełomie 1994/1995 roku w związku z rosyjską interwencją w Czeczenii, gdzie Abchazowie będąc w sojuszu z Czeczenami demonstrowali przeciw działaniom rosyjskim, skutkowało zamknięciem przez Rosjan abchaskich portów i granicy, co oznaczało niemal całkowite odcięcie Abchazji od świata zewnętrznego.

W 1997 Gruzja i Abchazja przedłużyły traktat o zawieszeniu broni, jednak w rzeczywistości do 2001 roku co chwila miały miejsce starcia między bojówkami abchaskimi i gruzińskimi takimi jak chociażby “Biały Legion”, czy “Leśni Bracia”. Ich punktem kulminacyjnym była tzw “wojna sześciodniowa” w 1998 roku w Gali, w wyniku której wielu etnicznych Gruzinów zmuszonych znów było opuścić swoje domy znajdujące się na terytorium abchaskim i przenieść się do pobliskiego Zugdidi kontrolowanego przez Gruzję. Po podpisaniu nowych porozumień w Gagrze część rodzin gruzińskich znów wróciła do swych domów początkowo jednak spędzając w nich jedynie letnie dni, w czasie których mogli uprawiać ziemię, na noc wracając jednak na stronę gruzińską, co zaowocowało mającym miejsce po dziś dzień życiu wielu Megrelów nieustannie po dwóch stronach granicy na Inguri. (*Живуцхе...*).

Od 1997 roku ówczesny prezydent Gruzji- Eduard Szewardnadze postulował też powstanie państwa federacyjnego, na co strona abchaska odpowiedziała organizacją referendum, na mocy którego 97,7% obywateli opowiedziało się za niepodległością Abchazji na podstawie obowiązującej konstytucji. W tym też czasie nastąpił pewien zwrot wektora polityki rosyjskiej w regionie. W związku ze stopniowym obieraniem kierunku zachodniego przez Szewardnadzego Rosjanie zaczęli umacniać swoją pozycję w Abchazji przez nadawanie rosyjskiego obywatelstwa i pompowaniu w region swojego kapitału. (Czachor, 2014; Borawski, 2015). Stąd też początek XXI wieku oznaczał z jednej strony pewną stabilizację gospodarczą w Abchazji, z drugiej jednak kolejne zaostrenie

relacji ze stroną gruzińską. Tendencja ta przybrała na sile po dojściu do władzy w Gruzji Micheila Saakaszwilego w wyniku “rewolucji róż”. Powszechnie wiadomo, że polityka Gruzji od tego czasu miała już charakter jawnie prozachodni, reformy wprowadzane przez obóz Saakaszwilego ukierunkowane były na demokratyzację i modernizację kraju. Jednocześnie zrekonstruowana została armia- wydatki na nią wzrosły z 19 mln do 1,1 mld dolarów. Gruzjijskie siły zbrojne otrzymały też istotną amerykańską pomoc wojskową zgodnie z Programem *Georgia Train and Equip Program* (*Инструкторы...*) Saakaszwili swoją prezydenturę przypieczętował też hasłem “Podążajmy za Dawidem Budowniczym!”, co miało być myślą przewodnią polityki unifikacyjnej kraju rozpoczętej chociażby wygnaniem Asłana Abaszydze rządzącego samodzielnie w gruzińskim regionie Adżarii (Berglund, 2016). Następnie plany Saakaszwilego zwróciły się w stronę północno-zachodniej Gruzji, co doprowadziło do coraz większych starć w Wąwozie Kodori łączącego Swanetię z Abchazją. W regionie tym mieszkali Swanowie (jedna z gruzińskich grup etnicznych zamieszkująca północno-zachodnią Gruzję), pomiędzy nimi i Abchazami regularnie dochodziło do konfliktów zbrojnych czy organizacji łupieżczych ekspedycji. Kodori jak i cała Swanetia znajdował się poza kontrolą Tbilisi. Na czele rządzących tu oddziałów partyzanckich stał Emzar Kwiejani będący *de facto* głównym przywódcą regionu za cichym przyzwoleniem Szewardnadzego. Saakaszwili postanowił w 2005 roku rozwiązać oddział i w celu zapanowania nad regionem i niepokornymi Swanami wprowadził tam z sukcesem regularne oddziały armii gruzińskiej, dzięki czemu udało się ustabilizować sytuację w Swanetii. Sam zaś Wąwóz Kodori został wymownie przemianowany na Górną Abchazję i utworzono tam siedzibę władz abchaskich na uchodźstwie (*У Кодорского...*). Odzyskanie kontroli nad Swanetią i stworzenie w Kodori przyczółku dla dążącego do odzyskania kontroli nad Abchazją establishmentu było kolejnym krokiem w polityce Saakaszwilego “odzyskiwania ziem gruzińskich” (Borawski, 2015). W 2006 roku uchwalona została przez gruziński rząd rezolucja, w której żądano natychmiastowego wycofania kontyngentu wojsk rosyjskich z Abchazji, na co strona abchaska odpowiedziała apelem do społeczności międzynarodowej o uznanie suwerenności kraju. Oznaczało to coraz większą radykalizację sytuacji w regionie, która apogeum swoje osiągnęła w 2008 roku.

W kwietniu zestrzelony został nad Abchazją gruziński samolot szpiegowski Hermes 450, co wywołało natychmiastową reakcję ze strony gruzińskiej (*Тбилиси: БИПА...*). O zestrzelenie samolotu zostały naturalnie oskarżone rosyjskie siły pokojowe. Sprawę skierowano do rozpatrzenia na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa ONZ, na której jednak nie udało się dojść do porozumienia w tej kwestii (*Хроника...*). Incydent ten okazał się być jednak zapowiedzią rosnących antagonizmów, gdyż od maja miały miejsce kolejne zestrzeliwania gruzińskich samolotów bezzałogowych, a kontyngent wojsk rosyjskich został zwiększony w Abchazji z dwóch do trzech tysięcy (*Российский контингент...*). Jednocześnie należy pamiętać o wzrastającym sporze z innym separatystycznym

regionem Gruzji, jakim jest Osetia Południowa. To w jej stolicy- Cchinwali doszło do eskalacji tego napięcia w czworokącie gruzińsko-abchasko-osetyjsko-rosyjskim. W nocy z 7 na 8 sierpnia rozpoczął się ostrzał artyleryjski Cchinwali- operacja “Czyste Pole”, mająca doprowadzić do analogicznego do Swanetii czy Adżarii przejścia kontroli nad Osetią. Na jej terenie znajdowały się jednak rosyjskie siły pokojowe, w związku z czym natychmiast po ataku gruzińskim strona osetyjska zwróciła się o pomoc do Federacji Rosyjskiej, tym samym rozpoczęła się tzw “wojna pięciodniowa” (*Грузинская операция...*).

Abchazja znajdowała się w sojuszu wojskowym z Osetią Południową. Ponadto według szefa Sztabu Generalnego Abchazji Anatolija Zajcewa, Gruzini planowali również przeprowadzenie ataku na Abchazję przez wysadzenie morskiego desantu w okolicach Suchumi, a następnie uderzenie artyleryjskie i rakietowe w Kodori (*Абхазский Генштаб...*). W związku z powyższym uprzedzając atak wojsk gruzińskich 8 sierpnia prezydent Abchazji Siergiej Bagapsz wydał oświadczenie o rozpoczęciu działań zbrojnych w Kodori, co oznaczało otwarcie drugiego frontu. Abchasko-rosyjskie siły dokonały zmasowanego ostrzału rakietowego gruzińskich miejscowości w obszarze rzeki Kodori, co było wynikiem nieprzygotowania sił gruzińskich do toczenia walk również w tym regionie (Багапш, 2008). Z Noworosyjska do Suchumi 9 sierpnia 2008 r. wypłynęły rosyjskie okręty Saratow oraz Cezar Kunikow z posiłkami wojsk desantowych na pokładzie (*Загадки...*) Wkroczenie wojsk rosyjskich do Zugdidi miało odciągnąć siły przeciwnika z Osetii i nie dopuścić rezerw z Poti i Senaki. Wkrótce wojska rosyjskie wkroczyły do tych miast, co wywołało sporą panikę i żołnierze naprędce wycofali się pozostawiając całe uzbrojenie. W tym samym dniu abchaski minister spraw zagranicznych Siergiej Szamba powiedział, że „Wąwóz Kodori stanowi część Republiki Abchazji i podejmiemy wszystkie możliwe kroki, aby terytorium to powróciło pod abchaską jurysdykcję” (*Открыт второй фронт...*). W konsekwencji Abchazom udało się przejąć całkowicie kontrolę nad wąwozem. Wojska gruzińskie zaś zaczęły wycofywać się do Tbilisi w celu obrony stolicy.

Ostatecznie wojna zakończyła się w wyniku interwencji Stanów Zjednoczonych i części państw europejskich (w tym kontekście na uwagę zasługuje chociażby zdecydowana postawa ówczesnego prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, który to 12 sierpnia 2008 r. złożył wizytę w Gruzji popierając walczących Gruzinów). Pięć dni po rozpoczęciu działań wojennych w Moskwie prezydenci Francji i Rosji podpisali porozumienie pokojowe zwane planem Sarkozy-Miedwiediew, które stało się podstawą do późniejszego opracowywania szeregu postanowień dotyczących planu rozwiązania konfliktu. Porozumienie przewidywało rozpoczęcie międzynarodowych negocjacji w sprawie sposobów zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności w Abchazji i Osetii Południowej. Na jego podstawie organizowane były przez następne lata negocjacje w Genewie jako głównej

platformy rozmów dotyczących bezpieczeństwa i aspektów humanitarnych takich jak kwestia uchodźców z terenów spornych. Rozmowy te prowadzone były pod patronatem ONZ, Unii Europejskiej i OBWE, w których uczestniczyli przedstawiciele Gruzji, USA, Rosji, Abchazji i Osetii Południowej (*Живущие...*).

Kilka dni po wojnie sierpniowej Dmitrij Miedwiediew w odpowiedzi na prośbę władz Abchazji i Osetii Południowej wystąpił z orędziem informującym o podpisaniu rozporządzenia uznającego niepodległość Abchazji i Osetii Południowej (*Обращение...*). Naturalnie Abchazja przyjęła fakt ten jako historyczne wydarzenie, natomiast strona gruzińska uznała to za nielegalne i naruszające podstawowe normy i zasady prawa międzynarodowego oraz liczne rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Wydarzenie to wprowadziło Abchazję i Gruzję oraz ich wzajemne relacje w zupełnie nowe realia.

Gruzja i Abchazja po wojnie pięciodniowej

28 sierpnia parlament gruziński jednogłośnie przyjął rezolucję, w której Abchazję i Osetię Południową uznano za “terytoria okupowane przez Federację Rosyjską”. Już 29 sierpnia Gruzja zerwała też stosunki dyplomatyczne z Federacją Rosyjską i wycofała się z porozumienia moskiewskiego w sprawie zawieszenia broni i podziału sił z 1994 r. (*Хроника...*). Z formalnego punktu widzenia do sierpnia 2008 roku konflikt z Abchazją i Osetią Południową był typowym konfliktem wewnętrznym Gruzji. Jedną stroną były tu władze centralne w Tbilisi, drugą władze separatystyczne. Po tym jednak, kiedy w wojnie sierpniowej wzięły oficjalnie udział wojska rosyjskie, stał się on również konfliktem gruzińsko-rosyjskim. Uznanie niepodległości osetyjskiej i abchaskiej przez Rosję z gruzińskiego punktu widzenia zostało przyjęte jako rozpoczęcie okupacji przez Rosję terytorium Gruzji, gdzie Abchazja i Osetia przestały już być w istocie podmiotami w sporze stając się jedynie przedmiotem sporu wykorzystywanym w antagonizujących się relacjach gruzińsko-rosyjskich (Alania, 2019). Oznaczało to transformację konfliktu, który wkroczył na zupełnie nowe tory. Dla Abchazji miało to oznaczać pewną stabilizację i zapewnienie “oparcia” w sąsiednim mocarstwie, z drugiej strony umniejszała jednak jej rangę jako strony w sporze, z kolei Gruzji w dużej mierze wytrąciło to z ręki wiele narzędzi politycznych budowania swojej pozycji w regionie. Warto zauważyć, że o ile do 2005 roku odnotowywano pewne postępy w wypracowywaniu ścieżek współpracy pomiędzy Tbilisi a Suchumi, o tyle od 2006 roku relacje te stawały się coraz bardziej napięte, by w 2008 roku ulec ostatecznej erozji. Po 2008 roku trudno mówić już o stosunkach gruzińsko-abchaskich, a raczej o rozpoczęciu starań w rozwijaniu polityki/procesu pokojowego, który jest w dużym stopniu determinowany przez stosunki gruzińsko-rosyjskie (Abramashvili, Koiava, 2018).

Republika Abchazji, niezależnie od tego, że została uznana przez Rosję za państwo niepodległe (przynajmniej od Gruzji), stanęła przed szeregiem problemów takich jak wyludnianie, konflikty etniczne i klanowe, zależność militarna i gospodarcza od rosyjskiego sojusznika czy rozwój przestępczości. Należy też pamiętać o instrumentalnym podejściu do abchaskiego państwa Rosji, która przekształciła ten obszar w bazę wojskową w celu lepszego kontrolowania zachodniego Zakaukazia (Borawski, 2015).

W związku z tak istotnymi zmianami w regionie, strona gruzińska przygotowała natomiast dokument mający definiować nowy etap w budowaniu swojej polityki odnośnie zarówno Abchazji jak i Osetii. Opracowano program, który przewidywał pracę w takich kierunkach jak: humanitarny (pomoc humanitarna dla społeczności zamieszkałych w Abchazji i Osetii a także współpraca w kwestii migracji); ludzki (budowanie zaufania w społeczeństwach podzielonych przez konflikt, zapewnienie ochrony praw człowieka w regionach objętych konfliktem, promowanie przepływu informacji, wspieranie młodzieży i ochronę dziedzictwa kulturowego); społeczny (zapewnienie społeczeństwu Abchazji i Osetii możliwości dostępu do gruzińskiej edukacji, opieki medycznej, systemu ochrony środowiska); gospodarczy (stymulowanie handlu i produkcji, realizacja projektów komunikacyjnych i infrastrukturalnych).

Powyższe cele miały być osiągnięte z wykorzystaniem takich planowanych narzędzi jak między innymi stworzone nowe mechanizmy łącznikowe między Tbilisi a Suchumi i Cchinwali działające pod egidą organizacji międzynarodowych; neutralny paszport umożliwiający mieszkańcom Abchazji i Osetii Południowej dostęp do pomocy socjalnej w Gruzji; fundusz powierniczy dla organizacji realizujących projekty w Abchazji i Osetii Południowej; wspólny fundusz inwestycyjny wspierający rozwój produkcji i biznesu w Abchazji i Osetii i szereg innych proponowanych instytucji, dzięki którym Gruzja planowała budowę wspólnych projektów i przedsięwzięć z Abchazją i Osetią Południową. (Abramashvili, Koiava, 2018)

Strategia ta była jednak szeroko krytykowana jako nierealny “plan teoretyczny, który prawdopodobnie utknie na etapie wdrażania” (Tkeshelashvili, de Waal, Welt). W istocie większości z założeń nie udało się zrealizować głównie ze względu na brak zainteresowania ze strony Suchumi i Ccinwali, które w nowej rzeczywistości otrzymały wyraźne wsparcie (przede wszystkim finansowe) ze strony Moskwy, w związku z czym potrzeba budowania lepszych relacji z Tbilisi sprowadzona została do pozycji drugo-(może nawet trzecio-)rzędnej.

Od 2008 roku rozpoczęła monitorowanie sytuacji w regionie Misja Obserwacyjna Unii Europejskiej w celu zapobiegania wznowieniu konfliktu zbrojnego i kontrolowania sytuacji na

przejściu granicznym na Inguri, nie miała (i nadal nie ma) ona jednak dostępu na samo terytorium Abchazji (*EU Monitoring Mission in Georgia*).

Ważnym i -przede wszystkim- realnym krokiem Gruzji w budowaniu choć minimalnej *soft power* w stosunku do separatystycznych republik było zatwierdzenie w 2010 roku programu, zgodnie z którym mieszkańcy Abchazji i Osetii Południowej otrzymali bezpłatny dostęp do opieki medycznej w Gruzji, co też jest po dzień dzisiejszy często wykorzystywane ze względu na fatalny wręcz poziom opieki zdrowotnej w tych *de facto* państwach.

Natomiast oknem, które miało dać nowe spojrzenie i możliwości rozwiązania gruzińskich problemów terytorialnych i relacji sąsiedzkich była wygrana w wyborach parlamentarnych w 2012 roku partii *Gruzińskie marzenie*, założonej przez miliardera Bidzinę Iwaniszwilego. Lider ugrupowania dorobił się swego znacznego majątku między innymi w Rosji, stąd też pojawiły się nadzieje, że po odsunięciu od władzy skrajnie antyrosyjskiego ugrupowania Micheila Saakaszwilego, nastąpi pewna normalizacja stosunków z Rosją i być może również uda się osiągnąć postępy w kwestii budowania dialogu z Abchazją i Osetią. W istocie ważnym krokiem okazało się być powołanie wkrótce po wyborach na stanowisko ministra obrony Irakliego Alasanie i ministra do spraw reintegracji Paaty Zakareiszwilego. Był to doświadczony w budowaniu dialogu z Abchazją polityk mający opinię jednego z wiodących ekspertów w kwestii konfliktów w Abchazie i Osetii Południowej.

Otwarcie proponował w odniesieniu do tych republik, iż możliwy jest „niemiecki model stosunków federalnych” (*Закареевци, Паата...*). Choć była to postać kontrowersyjna chociażby ze względu na swoje wypowiedzi, w których uznawał on pewną samodzielność abchaskiego bytu państwowego, co dla Gruzinów pobrzmiwało jak herezje, to jednak nie można mu było odmówić tego, że jako jeden z nielicznych polityków gruzińskich słynął z podejścia bardzo pragmatycznego i realistycznego do separatystycznych republik.

Zaczęto podnosić kwestie przywrócenia stosunków dyplomatycznych z Rosją pod warunkiem wycofania jej ambasad z Suchumi i Cchinwali. Nowy obóz rządzący niejako postanowił nie poddawać się tu całkowicie walkowerem, a raczej nadawał silniejszy mandat istocie wzmacniania relacji z Suchumi i Cchinwali, by nie pozostawiać tam całkowicie wolnego pola do działania tylko Rosji.

Faktycznie, w pierwszym roku dojścia do władzy *Gruzińskiego Marzenia* podjęto kilka istotnych kroków w kwestii budowania nowej “polityki pokoju”. Już w grudniu 2012 roku uproszczono procedury wydawania zgody na prowadzenie ograniczonej działalności na okupowanych terytoriach, z kolei w marcu 2013 roku parlament gruziński przyjął rezolucję w

kwestii podstawowych kierunków polityki zagranicznej Gruzji, w której potwierdził zobowiązanie kraju do budowania pokoju i niestosowania siły, w maju zatwierdzono poprawki do ustawy o terytoriach okupowanych, w których przewidywano uproszczenie reżimu przemieszczania się w regionach uznanych jako okupowane. Natomiast w w piątą rocznicę wojny pięciodniowej premier Bidzina Iwaniszwili oficjalnie zaproponował Abchazji i Osetii Południowej nawiązanie bezpośredniego dialogu. Ponadto podjęto decyzję o przemianowaniu urzędu pełnionego przez Zakareiszwilego z Ministra ds. Reintegracji na Ministra Pojednania i Równości Obywatelskiej (*State Ministry...*). Oznaczać to miało plany odejścia od retoryki Saakaszwilego o “odzyskiwaniu ziem gruzińskich” i przejścia do praktyki budowania silniejszych więzi z Abchazją i Osetią Południową.

Gruzińska dyplomacja ze sukces, który udało się osiągnąć w latach 2013-2014 uważa również wycofanie uznania niepodległości Abchazji i Osetii Południowej przez Wanuatę i Tuwalu. (Abramishvili, Koiava, 2018)

Mimo pewnego progresu w budowaniu relacji Gruzji z Abchazją, należy zauważyć, że po wojnie pięciodniowej ta druga rozbudowywała też swoje relacje z Turcją. Czego wyrazem była chociażby umowa partnerska zawarta w listopadzie 2012 roku między stolicą Abchazji a tureckim miastem Side, a następnie wizyty grup tureckich przedsiębiorców i przedstawicieli administracji lokalnej Side w Suchumi (*Фактор Северного...*).

W relacjach z Tbilisi z kolei kolejny kryzys nastąpił w 2014 roku. Społeczność międzynarodowa przyglądała się wówczas głównie eskalacji konfliktu na Ukrainie i aneksji Krymu przez Rosję - *notabene* w Gruzji działania rosyjskie komentowane były jako casus sprzed 6 lat na Kaukazie. Na abchaskim wybrzeżu Morza Czarnego doszło w tym czasie również do znaczących przetasowań. “Permanentny kryzys i coraz powszechniejsza korupcja pogłębiały frustrację społeczeństwa i skutkowały m.in. rosnącą emigracją, zwłaszcza do Rosji (w praktyce każdy zainteresowany mógł otrzymać rosyjski paszport). Stopniowo słabła także pozycja abchaskich elit, które utraciły z czasem resztki samodzielności, stając się zbiorowym klientem Moskwy, niemal całkowicie uzależnionym od dotacji z rosyjskiego budżetu. W celu swojej legitymizacji elity te zaczęły coraz powszechniej sięgać po retorykę nacjonalistyczną” (Górecki, 2014) W maju miały miejsce masowe demonstracje w Suchumi (najprawdopodobniej inspirowane przez Moskwę) przeciw urzędującemu prezydentowi Aleksandrowi Ankwabie. Protestujący opanowali parlament i budynki rządowe domagając się ustąpienia Ankwaby, który pośpiesznie uciekł ze stolicy do Gudauty, gdzie znalazł schronienie u stacjonujących tam rosyjskich żołnierzy (Borawski, 2015). Tam też spotkał się po kilku dniach z rosyjską delegacją, czyli Władysławem Surkowem i Raszydem Nurgalijewem, z którymi miał podjąć rozmowy na temat realizacji w Abchazji

“scenariusza krymskiego” po uprzednim przeprowadzeniu referendum (Borawski, 2015). Ankwaba jednakże propozycję tę odrzucił. Należy zauważyć, że jednak w abchaskim społeczeństwie idea nawet tej pseudo-niepodległości szczególnie po wojnie zakorzeniła się dość mocno. *Casus Abchazji* pod tym względem jest inny niż Osetii Południowej, w której wielokrotnie domagano się włączenia jej do Federacji Rosyjskiej. Zdawano sobie sprawę, że podjęcie zagadnienia inkorporacji tej republiki do państwa rosyjskiego przez jakąkolwiek partię polityczną doprowadziłoby nie tylko do jej marginalizacji, ale przede wszystkim oznaczałoby nową, tym razem bratobójczą wojnę (Borawski, 2015). Najpewniej majowe protesty i postawa Ankwabę zadecydowały o korekcie rosyjskiego planu wobec Abchazji w 2014 roku. 29 maja abchaski parlament w niepełnym składzie złożył wotum nieufności wobec urzędującego premiera Leonida Łakierbaji. Dwa dni później parlament wbrew zapisom obowiązującej konstytucji, powołał na urząd prezydencki Walerego Bganbę, który miał czasowo do momentu przeprowadzenia nowych wyborów pełnić obowiązki głowy państwa. Po spotkaniu Ankwabę z Bganbą udało się wypracować konsensus i prezydent ustąpił ze stanowiska. W kolejnych wyborach w sierpniu na urząd prezydenta został wybrany jeden z przywódców majowych protestów- były oficer KGB Raul Chadzimba, który już w listopadzie podpisał wraz z Rosją traktat o sojuszu i strategicznym partnerstwie. Celem dokumentu było przede wszystkim stworzenie wspólnego systemu bezpieczeństwa oraz współpracy w sferze społecznej, ekonomicznej i kulturowej. "Choć Abchazja nie została przyłączona do Federacji Rosyjskiej, to jednak w praktyce głębokość przewidzianej traktatem integracji Abchazji z Federacją Rosyjską sprawił, iż z quasi-niepodległego państwa przekształca się ona de facto w wydzieloną część rosyjskiego Kaukazu Północnego, z którym jest silnie powiązana historycznie, kulturowo i mentalnie" (Falkowski, 2014). Władze Gruzji zresztą uznały to za krok w kierunku aneksji Abchazji. Tym istotniejszy, że kiedy Abchazja stawała się regionem stowarzyszonym z Rosją, Gruzja podpisała z Unią Europejską umowę stowarzyszeniową i DCFTA. Wbrew wcześniejszym nadziejom, które pojawiały się w Gruzji, że dzięki traktatowi z UE gruziński establishment będzie mógł zaoferować Abchazji znacznie większe perspektywy współpracy u rozwoju niż dotychczas, stało się zupełnie odwrotnie. Wydarzenia z roku 2014 zintensyfikowały proces odchodzenia w różne strony Gruzji i Abchazji. Ta pierwsza zacieśniała współpracę z Unią Europejską, podczas gdy druga składała coraz częstsze wizyty w Moskwie. Kwestia budowania wzajemnych relacji, czy też właśnie regulacji konfliktu i budowania pokoju została niejako odsunięta na dalszy plan.

Nowe nadzieje, a narracja o rosyjskiej okupacji

Po usilnych zabiegach Tbilisi wiosną 2016 roku osiągnięto trójstronne porozumienie gruzińsko-abchasko-osetyjskie. Na jego podstawie odbyła się bezprecedensowa dotąd wymiana więźniów na moście Inguri i wioskę Ergneti położonej niedaleko Cchinwali. Udało się uwolnić 12

obywateli Gruzji odbywających kary w więzieniach Abchazji i Osetii. Wymiana ta spotkała się z pozytywną reakcją zarówno Suchumi, Cchinwali jak i społeczności międzynarodowej dając wrażenie i nadzieję, że może ona być pewnym początkiem nowego dialogu (Abramishvili, Koiava, 2018). Rzeczywiście kilka dni po wymianie wznowiono po czteroletniej przerwie rozmowy w ramach programu IPRM (Incident Prevention and Response Mechanism). W czasie pierwszego spotkania w 2016 roku została między innymi poruszona paląca wówczas kwestia zabójstwa przez abchaskiego pogranicznika młodego Gruzina Gigi Otchozoriji. Incydent ten pozyskał szeroki rezonans społeczny. Narastały wokół niego liczne plotki, manipulacje, doszukiwano się rosyjskiego udziału w sprawie oraz przede wszystkim podkreślano brak efektywności mechanizmów zapewniających bezpieczeństwo w Abchazji. Obie strony potępiły zbrodnię, jednak ostatecznie sprawca nie został wydany władzom gruzińskim pozostając w Abchazji skazanym na areszt domowy. Wydaje się, że strona gruzińska zapobiegliwie podeszła do tej kwestii w obawie przed ponownym pogorszeniem relacji z Abchazją. Ostatecznie sąd w Zugdidi skazał winnego na 12 lat pozbawienia wolności zaocznie. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że sprawa ta przykuła uwagę wielu mediów bardziej niż wyżej wspomniana wymiana więźniów. Do tej pory co roku 19 maja w Zugdidi wspomina się Otchozorije i podnosi kwestię niebezpieczeństwa i zagrożenia dla obywateli Gruzji żyjących na terytorium okupowanej Abchazji- szczególnie w Gali, a rodzina zamordowanego oczekuje na decyzję Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie zbrodni, “za którą odpowiedzialna jest Rosja”(Зантария, 2020).

Mimo obiecujących zapowiedzi i pewnych nadziei, które pojawiły się po osiągnięciu porozumienia w sprawie więźniów i organizacji i wznowieniu rozmów w ramach IPRM Paata Zakareiszwili twierdził, że sytuacja ta to być może nie pierwsze, a ostatnie kroki budujące porozumienie z Abchazją (Abramishvili, Koiava, 2018).

Jego przewidywania okazały się na tyle trafne, że wkrótce nastąpił znów pewien kryzys polityczny w Gruzji, który doprowadził do rozpadu koalicji *Gruzińskiego Marzenia*, a byłe partie członkowskie rozpoczęły przygotowania do wyborów parlamentarnych zaplanowanych jesienią osobno. W programach wyborczych partii politycznych kwestie rozwiązania konfliktów z Abchazją i Osetią Południową niemal zniknęły z programów i haseł wyborczych. Raczej zaczęto mówić o długoterminowych planach co do tych dwóch quasi-państw (Джишкариани, 2017). Jednym z efektów było zastąpienie Zakareiszwilego przez Ketewan Tsichelaszwili, która w ostatnich latach działała w sektorze pozarządowym, następnie nadzorując spotkania genewskie. Krok ten oznaczać również miał pewne wycofanie się z bezpośrednich i samodzielnych przedsięwzięć na linii gruzińsko-abchaskiej i przeniesienie ciężaru budowania tych relacji niemal jedynie na platformie w Genewie (Джишкариани, 2017)

Interesującym i ważnym planem, a jednocześnie głosem podkreślającym niezmiennie zainteresowanie kreowania poprawnych relacji, który udało się wdrożyć dwa lata później okazał się być projekt “Krok do lepszej przyszłości”, który nakreślił szereg inicjatyw w kwestii handlu i edukacji w celu poprawienia warunków życia i możliwości mieszkańców Abchazji i Osetii Południowej. Innowacyjność programu polegała między innymi na tym, że nie miał on preambuły politycznej i skupiał się raczej na zaangażowaniu rządu Gruzji w pokojowe środki rozwiązywania konfliktów. W planie przedstawione zostały konkretne propozycje, dotyczące otwarcia handlu i możliwości edukacji w Gruzji dla mieszkańców Abchazji. Rząd gruziński planując ów krok do lepszej przyszłości proponował umożliwienie dostępu produktów abchaskich przez gruzińską umowę o wolnym handlu do rynków europejskich, a młodzieży abchaskiej umożliwienie pobierania nauki w szkołach i na uczelniach gruzińskich, gdzie stworzono by fakultety z językiem abchaskim i rosyjskim. Ponadto w programie promowano tzw “neutralne paszporty” dla Abchazów, dzięki którym mogą oni poruszać się swobodnie po terytorium Gruzji oraz rejestrować swoje przedsiębiorstwa czy też korzystać z gruzińskich programów dotacyjnych. W projekcie przewidziano stworzenie specjalnych wspólnych stref ekonomicznych wzdłuż linii podziału między Gruzją a Abchazją, gdzie oczywiście najistotniejszym centrum miałyby być przejście na Inguri (Sherazadishvili, 2019).

Strona abchaska odniosła się do inicjatywy jednak bardzo sceptycznie, oceniając ją jako wręcz cyniczną (Sherazadishvili, 2019). Z kolei abchaski minister spraw zagranicznych Daur Kowi stwierdził, że jest to jeden z elementów próby wywierania przez Gruzję presji na Abchazji pod pozorem życzliwości. “Republika Abchazji jest niezależnym, suwerennym państwem. Jedynym krokiem w kierunku lepszej przyszłości jest uznanie przez Gruzję niepodległości Abchazji i zbudowanie pełnoprawnego dialogu między naszymi krajami w imię stabilności i dobrobytu dla przyszłych pokoleń. Nie ma alternatywy dla tego procesu”, stwierdził Kowi (УНАЯНЦ, 2018). Taki “realny dialog” udało się Abchazji nawiązać w tym że roku z Syrią, która uznała jej suwerenność.

Jednocześnie- jak podkreślali to abchascy komentatorzy- inicjatywie generalnie brakowało zrozumienia obecnej sytuacji i realiów w Abchazji. Zwracano uwagę na to, że przede wszystkim abchaska gospodarka i produkty są dostosowane do rynku rosyjskiego, nie zaś europejskiego. Ponadto problem stanowił również brak masowej produkcji w Abchazji, która priorytetowo potrzebowałaby najpierw nowych inwestycji i restrukturyzacji, by móc eksportować swoje produkty (Apsanba, 2019).

Analizując rozwój relacji między podmiotami po dwóch stronach Inguri ma się nieodparte wrażenie, że często wpisane one są schemat “kroku w przód- dwóch kroków do tyłu”. O ile program “lepszej przyszłości” mógł dawać jakieś nadzieje na nowe rozwiązania, gdyż stanowił

on jednak inicjatywę budowania jakiegokolwiek, wydawać by się mogło realnej współpracy, o tyle rok 2019 pozbawił pod tym względem wszelkich złudzeń.

W czerwcu 2019 roku w Tbilisi tysiące demonstrantów wyszło na ulice szturmując gmach parlamentu po wystąpieniu w nim rosyjskiego deputowanego Siergieja Gawriłowa, który to podczas Międzyparlamentarnego Zgromadzenia Prawosławia przemawiał w języku rosyjskim z fotela marszałka gruzińskiego parlamentu. W Gruzji uznano za karygodny zamach na honor gruziński, że to przedstawiciel “państwa-okupanta” w języku tegoż okupanta przemawiać miał z tak ważnego miejsca. Demonstracje trwały kilka tygodni w lecie, by znów na nowo wybuchnąć w listopadzie przeradzając się w tymczasowy kryzys polityczny w Gruzji, ostatecznie zażegnany przyjęciem postulatów protestujących, takich jak ustąpienie przewodniczącego parlamentu Irakliego Kobachidzego oraz szefa MSW Giorgiego Gacharii (który w zamian został mianowany wkrótce premierem). W 2020 roku udało się również osiągnąć postulowany konsensus w sprawie nowego systemu wyborczego.

Jednak istotnym elementem protestów- na który należy zwrócić uwagę z punktu widzenia omawianego tematu- jest fakt, że w sprawie wnioskowanych zmian w polityce wewnętrznej kraju demonstranci manifestowali pod hasłami “precz z okupacją przez Rosję 20% terytorium Gruzji”. Rzecz jasna mowa tu o okupacji Abchazji i Osetii Południowej. Oliwy do ognia dołączył gruziński deputowany Akaki Bobochidze, który to podczas owej pamiętnej “nocy Gawriłowa” zwrócił się w gniewie do rosyjskiego deputowanego słowami “Zabijaliśmy Was w Abchazji i zrobimy to ponownie” (*Sokhumi may close...*). Choć sam Bobochidze tłumaczył później, że słowa te odnosiły się do walczących w Abchazji Rosjan, to jednak reakcja Suchumi była szybka i radykalna. W odpowiedzi zamknięto jedyne przejście z Gruzją na Inguri na kilka miesięcy.

Pojawiały się co prawda opinie, iż decyzja ta miała również związek z zaplanowanymi na ten rok w republice wyborami prezydenckimi, wokół których też narosło wiele problemów związanych chociażby z tajemniczym otruciem Asłana Bżanii- głównego oponenta dotychczasowego prezydenta. Abchascy komentatorzy zwrócili jednak przede wszystkim uwagę na to, że owe “protesty ilustrowały jak rozbieżne są narracje wokół konfliktów z Abchazją, Osetią i Rosją oraz jak niespójne jest podejście w tej kwestii Tbilisi. Podczas gdy Gruzini skupiają się na “rosyjskiej okupacji”, pozostaje niewiele miejsca na rzeczywiste rozwiązywanie problemów, jakie istnieją między Gruzinami i Abchazami. Jakiegokolwiek konstruktywne propozycje trafiają jak groch o ścianę w obu społeczeństwach co sprzyja tylko większemu wyobcowaniu i izolacji” (Anshba, 2019).

Kwestie, na które zwrócono tu uwagę nie mogą pozostać niezauważonymi. Szczególnie w obliczu protestów po “nocy Gawriłowa”. Wydaje się, że niejako te właśnie wydarzenia z 2019 roku wyraźnie pokazały, że Gruzini patrzą na problem relacji i konfliktu z Abchazją głównie przez pryzmat rosyjskiej okupacji, co ma miejsce szczególnie od 2008 roku po uchwaleniu ustawy o terytoriach okupowanych. Nie mówi się o tym (a jeśli mówi to głównie sarkastycznie), że mieszkańcy Abchazji do tej pory do końca nie pokonali traumy związanej z wojną z lat 90-tych, borykają się ze zniszczeniami materialnymi i społecznymi i przede wszystkim jednak ich życie w pewnej izolacji tylko potęguje ten stan. W Gruzji zakorzeniły się pewne mity o zbrodniczym i agresywnym nastawieniu Abchazów wobec samych Gruzinów, obecnie podsycanych narracją o rosyjskiej okupacji, która w pewnym stopniu ze świadomości i ośrodków zainteresowania wyklucza samych mieszkańców Abchazji. Od 2008 roku Gruzja sytuuje konflikt gruzińsko-abchaski w kontekście problemu relacji z Rosją, co też pozwala jej uchylać się od pewnych kroków czy przedsięwzięć budowania relacji z samą Abchazją. Powoli nie mówi się o konflikcie z Abchazją w kontekście lat po wojnie sierpniowej a właśnie konflikcie z Rosją. Strona abchaska twierdzi, że potęguje to pewną frustrację ze strony samych Abchazów (Anshba, 2019). Należy pamiętać, że odkąd Rosja uznała niepodległość Abchazji poziom życia w tej quasi-samodzielnej republice znacznie się poprawił i pojawiło się pewne przekonanie o względnym bezpieczeństwie. O ile w myśleniu człowieka Zachodu funkcjonowanie rosyjskich baz wojskowych na terytorium państwa kojarzone jest raczej pejoratywnie, o tyle w Abchazji powoduje to zdecydowanie pozytywne odczucia. To również ma znaczenie w kwestii percepcji w Abchazji haseł protestujących w 2019 roku. Były one z pewnością bardzo chwytliwe i przykuwały uwagę społeczności międzynarodowej, jednak w kontekście samych relacji z Abchazją i budowania owej promowanej w Gruzji “polityki pokoju”, o której mówiło Tbilisi wydają się być raczej prostymi chwytami psychologicznymi, które manipulują też w pewnym sensie rzeczywistością i są wynikiem dziesięcioletniej pracy elit gruzińskich w wypracowaniu odpowiedniej narracji dotyczącej konfliktów - szczególnie tego z Abchazją.

Często powtarzana idea reintegracji i jednoczenia ziem gruzińskich przez zrzucenie jarzma okupacji rosyjskiej jest dokładnie tym, co popychało i popycha Abchazję do wyboru bardziej oczywistej i nieco uproszczonej drogi realizacji idei, o które walczono w latach 90-tych. Oznacza to tworzenie barier przed wszelkimi inicjatywami Gruzji, przy oddawaniu żyznej gleby dla inwestycji i inicjatyw rosyjskich i im pośrednich (Apsanba, 2019).

Zresztą innego wyjścia zapewne nie ma, skoro przez społeczność międzynarodową Abchazja tak silnie jest postrzegana jedynie jako narzędzie rosyjskiej dominacji na Kaukazie.

Według badań Autorki poniekąd zauważa się brak świadomości, że w istocie Gruzja stoi w obliczu trzech konfliktów, w których oczywiście należy doszukiwać się kwestii wspólnych, ale nie można ich traktować jako jeden zwany “rosyjską okupacją”. Przenoszenie odpowiedzialności na relacje z Abchazją (inaczej należy rozpatrywać stosunki z Osetią Południową) na Rosję wydaje się być jednak zbyt prostolinijne. Choć oczywiście pomijanie roli Rosji w Abchazji byłoby niedorzeczne. Kwestią rzucającą się w oczy na linii Gruzja-Abchazja jest to, że percepcja wzajemnych stosunków jest diametralnie inna, często wykluczająca się. Gruzińskie zainteresowanie społeczne regionem sprowadza się do z jednej strony szyderstwa z abchaskiej izolacji i fatalnego poziomu życia mieszkańców, z drugiej budowania traumy gruzińskiej w kontekście utraconej perły Morza Czarnego. Ze strony abchaskiej narracja ta wydaje się być daleko bardziej zrezygnowana ze świadomością właśnie owych problemów społecznych i gospodarczych, z drugiej wyrażająca nieoparte zainteresowanie rozwojem Gruzji, jako kraju otwartego na inwestycje i turystów z całego świata. Jest to relacja, która wygląda jak lot samolotem dwóch udających, że się nie znają pasażerów, którzy jednak mają świadomość tego, że wypchnąć się z samolotu nie mogą, gdyż po pierwsze żaden z nich nie ma odpowiedniego spadochronu, a po drugie skok któregośkolwiek mógłby doprowadzić do zbyt silnych wzajemnych perturbacji. Szczególnie w obliczu wielu zawirowań i kryzysu przed jakim stanął świat w dobie pandemii koronawirusa.

Rok 2020 w miejsce podsumowania

W Abchazji problem pandemii supportowany był przez kolejny przewrót polityczny. W styczniu opozycja wdarła się (o ironio!) do budynku administracji prezydenta Raula Chadzimby żądając jego odejścia. Na owo rosnące niezadowolenie społeczne wpłynął kryzys związany z listopadową strzelaniną w Suchumi, w której udział brał członek ochrony prezydenta. Rozpoczęło to tłącą się kilka miesięcy już debatę w kwestii między innymi nieudolności aparatów państwowych oraz wspominanych już wyżej zawirowań wokół wyborów prezydenckich. Znamienne, że jedną z czołowych postaci protestów był Achra Awidzba- bohater walk w tzw Donieckiej Republice Ludowej. Według standardowych wręcz schematów abchaskich, po konsultacjach z Surkowem, Chadzimba ustąpił ze stanowiska i rozpisano nowe wybory prezydenckie, które odbyły się 22 marca 2020. Zwycięzcą został Asłan Bżania, któremu dwa miesiące wcześniej udało się wrócić do Suchumi- człowiek, którego legitymizacja władzy jest dużo większa niż każdego prezydenta dochodzącego do władzy w Abchazji po Władysławie Ardzinbie. Wkrótce potem Abchazja zamknęła granice zarówno z Rosją jak i Gruzją w ramach prewencji w związku z szerzącą się pandemią. Z racji wspomnianego już wyżej fatalnego wręcz poziomu abchaskiej opieki medycznej republika uzyskiwała pomoc zarówno z Rosji jak i Gruzji oraz ONZ.

Gruzja zapewniała, że gotowa jest wykorzystać wszelkie możliwe kanały, by pomóc mieszkańcom Abchazji w przypadku wybuchu zakażeń koronawirusem. W tym celu w pogranicznej wsi Ruchi otwarto nawet w trybie przyspieszonym nową klinikę, gdzie Tbilisi deklarowało gotowość przyjmowania abchaskich pacjentów (Ившина, Ахметели, 2020). Faktycznie do Gruzji trafiło kilku zakażonych pacjentów z Abchazji, oficjalnie jednak władze zapewniały, że są w stanie poradzić sobie same. „Fakt, że strona Abchazji nie chce rozmawiać o możliwej pomocy ze strony Gruzji, pokazuje, że konflikt wciąż trwa. Ale wydaje mi się, że jest to jednak okazja do współpracy i dlatego nasz rząd powinien być w tej kwestii jeszcze bardziej aktywny” mówił gruziński ekspert ds. konfliktów Giorgi Kanaszwili (Ившина, Ахметели, 2020). Thomas de Waal twierdzi, że pandemia mogłaby być świetnym pretekstem do nawiązania głębszej relacji Gruzji z Abchazją, nową platformą do współpracy (de Waal, 2020). W obliczu rosnącego kryzysu tym bardziej- należy zwrócić uwagę na głosy, które pojawiły się w związku z tym wśród abchaskich ekonomistów, którzy szczególnie w czasie pandemii dostrzegali niewydolność abchaskiego systemu ekonomicznego uwiązanego do Moskwy i przez to pozbawionego jakichkolwiek narzędzi do samodzielnych przedsięwzięć (Заводская, 2020). Sam prezydent Bżania zresztą zaczął oficjalnie mówić o swojej gotowości do naprawiania stosunków z Gruzją, co również wywołało kolejne dysputy medialne o przyszłości tych dwustronnych relacji, które zaogniły się przy okazji wizyty deputowanej gruzińskiego parlamentu Irmy Inaszwili w Abchazji. Wizyta ta co prawda miała mieć charakter sakralno-prywatny, gdyż deputowana przewoziła na teren Abchazji ikonę Matki Boskiej. Nie zmienia to jednak faktu, że wydarzenie te wywołało spore zamieszkanie dziennikarsko-polityczne. I choć rok 2020 oznacza również okres wyborów parlamentarnych w Gruzji, w związku z czym traktowany jest dość zachowawczo w kwestii wszelakich przemian, to jednak nie da się ukryć, że pewne kolejne sygnały świadczące o możliwych zmianach orientacji działań politycznych są zauważalne.

Dotychczas gruzińskie przedsięwzięcia kierowane w stronę abchaskiego wybrzeża Morza Czarnego wydają się jednak słabo skoordynowane i często bardzo chaotyczne. Wojna pięciodniowa zmieniła układ geopolityczny regionu. Tego samego mogłaby dokonać pandemia koronawirusa. Akurat w trójkącie gruzińsko-abchasko-rosyjskim takiego ponownego- odświeżającego przetasowania kart można by się spodziewać, jeśli rzeczywiście warunki zewnętrzne by temu sprzyjały choć trochę bardziej. W obliczu jednak dotychczasowych koncepcji, a przede wszystkim fundamentalnego podejścia do relacji z Abchazją ze strony Gruzji oraz umacniającej się optyki abchaskiej most na Inguri, choć ma potencjał do stania się łącznikiem do budowania sprawności gospodarczej regionu, może znów stać się największą przeszkodą do umacniania gruzińskiej pozycji w regionie i kreacji jakichkolwiek relacji gruzińsko-abchaskich a zatem i czarnomorskich.

Literatura

1. Abramashvili I., Koiava R. (2018), 25 Years of Georgia's Peace Policy, Caucasian House, Tbilisi
2. Alania D. (2019), The Effectiveness of the Actions of International Organizations in Regulating Conflicts in the South Caucasus and Georgia (Speaking Notes). W: F. Labarre, G. Niculescu (red.), Geopolitical Challenges of European Security in the South Caucasus and Ukraine, Study Group Information, Wiedeń.
3. Anshba R. (2019), The March towards Freedom- Where Does it Leave Abkhazia?. W: F. Labarre, G. Niculescu (red.), Geopolitical Challenges of European Security in the South Caucasus and Ukraine, Study Group Information, Wiedeń.
4. Apsnba D., (2019), Abkhazia and the Key Events of the Year 2018. W: F. Labarre, G. Niculescu (red.), South Caucasus: Leveraging Political Change in a Context of Strategic Volatility, Study Group Information, Wiedeń.
5. Berglund C. (2016) "Forward to David the Builder!" Georgia's (re)turn to language-centered nationalism,
https://www.researchgate.net/publication/303091359_Foward_to_David_the_Builder_Georgia%27s_return_to_language-centered_nationalism
6. Borawski T. (2015), Mit abchaskiej niepodległości. Ekspansja Federacji Rosyjskiej na Kaukazie Południowym. https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/36_KBN_BORAWSKI.pdf
7. Borawski P., Borawski T. (2020), Wojna w Abchazji 1992-1993. Konflikt gruzińsko-abchaski. Geneza-dzieje-epilog. Wydawnictwo inforteditions, Zabrze-Tarnowskie Góry.
8. Czachor R. (2014), Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych, Instytut Polsko-Rosyjski, Wrocław.
9. De Waal T., Can the Coronavirus Reset the Abkhazia Conflict?
<https://carnegieeurope.eu/strategieurope/81436>, 2 kwietnia 2020.
10. EU Monitoring Mission in Georgia (EUMM), strona oficjalna:
https://eumm.eu/en/about_eumm.

11. Falkowski M., "Rosyjska polityka sąsiedztwa": casus Abchazji, OSW, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-11-26/rosyjska-polityka-sasiedztwa-casus-abchazji>, 26 listopada 2014.
12. Górecki. W. (2018), Abchazja jest kluczem do Kaukazu- wywiad Anity Czupryn, (<https://polskatimes.pl/wojciech-gorecki-abchazja-jest-kluczem-do-kaukazu/ar/13325010>), 9 lipca 2018.
13. Górecki W.(2015), Pełzająca inkorporacja Abchazji. Koniec eksperymentu separatystycznej demokracji, OSW, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-03-12/pelzajaca-inkorporacja-abchazji-koniec-eksperymentu>, 12 marca 2015.
14. Matcharashvili I., (2011) Przyczyny, przebieg oraz skutki, rosyjsko-gruzińskiego konfliktu z sierpnia 2008 (Wojna 08.08.08, która nie wstrząsnęła światem), Rozprawa doktorska wykonana w Zakładzie Historii Wojskowości Instytutu Historii UAM
15. Russia and Georgia to close embassies, <https://sputniknews.com/russia/20080829116387765/>, 29 sierpnia 2008.
16. Sherazadishvili M. (2019), Details of the Georgian Peace Deal with Abkhazia. W: F. Labarre, G. Niculescu (red.), South Caucasus: Leveraging Political Change in a Context of Strategic Volatility, Study Group Information, Wiedeń.
17. Sokhumi may close Enguri checkpoint after Georgian MP's angry outburst about 'killing' Russians <https://dfwatch.net/sokhumi-may-close-enguri-checkpoint-after-georgian-mps-angry-outburst-about-killing-russians-53499>), 26 czerwca 2019.
18. State Ministry for Reintegration Renamed, Civil Georgia, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=26842>), 2 stycznia 2014.
19. Tkeshelashvili E., de Waal T., Welt C., Georgia's State Strategy on Occupied Territories: Bridging Communities Through Engagement. <https://carnegieeurope.eu/2011/05/06/georgia-s-state-strategy-on-occupied-territories-bridging-communities-through-engagement-event-3272>, 26 maja 2011.

W języku rosyjskim:

1. Абхазский Генштаб: Грузия планировала после захвата Южной Осетии завоевать Абхазию. □ [Htp://www.interfax.ru/news.asp?id=28626&sec=1484](http://www.interfax.ru/news.asp?id=28626&sec=1484), 22 sierpnia 2008.

2. Барагш С., Операция в Кодорском ущелье близка к завершению,
<https://www.rbc.ru/society/12/08/2008/5703ce449a79473dc8148353>, 12 sierpnia 2008.
3. В Абхазии парламент призвал президента досрочно уйти в отставку,
https://news.liga.net/world/news/v_abkhazii_parlament_prizval_prezidenta_dosrochno_uyti_v_otstavku, 29 maja 2014.
4. Визит грузинского политика привел к политическому конфликту в Абхазии,
<https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/353463/>, 15 sierpnia 2020.
5. Грузинская операция по захвату Южной Осетии называлась „Чистое поле»,
□ [tps://iz.ru/news/432456](https://iz.ru/news/432456), 12 sierpnia 2008.
6. Диалоговый процесс по гарантиям безопасности в контексте грузино- абхазского
(2009), International Alert, конфликта □ [https://www.international-](https://www.international-alert.org/sites/default/files/Caucasus_GeorgiaAbhazia_SecurityGuarantees_RU_2009.pdf)
[alert.org/sites/default/files/Caucasus_GeorgiaAbhazia_SecurityGuarantees_RU_2009.pdf](https://www.international-alert.org/sites/default/files/Caucasus_GeorgiaAbhazia_SecurityGuarantees_RU_2009.pdf)
7. Джишкариани Д. 2016 год в грузино-абхазских отношениях и прогноз на будущее
<http://regional-dialogue.com/ru/fore-ru/>, 14 czerwca 2017.
8. Живущие неопределённостью. Доклад Хьюман Райтс Вотч
<https://www.hrw.org/ru/report/2011/07/15/256227>, 15 lipca 2011.
9. Заводская Е. В Абхазии обсудили «пандемия голода и безденежья»,
[https://www.ekhokavkaza.com/a/30692818.html?](https://www.ekhokavkaza.com/a/30692818.html?fbclid=IwAR0EHqugj_EysFTW3aciIgRSir3lYsgBTzvXWVgp67nnOaNOH79eKAKKks)
[fbclid=IwAR0EHqugj_EysFTW3aciIgRSir3lYsgBTzvXWVgp67nnOaNOH79eKAKKks,](https://www.ekhokavkaza.com/a/30692818.html?fbclid=IwAR0EHqugj_EysFTW3aciIgRSir3lYsgBTzvXWVgp67nnOaNOH79eKAKKks)
26 czerwca 2020.
10. Закареишвили, Паата. Министр по вопросам реинтеграции Грузии
<https://lenta.ru/lib/14219616/>
11. Зантария Т. Безнаказанный преступник и последняя надежда - прошло 4 года со дня убийства Гиги Отхозория,
https://www.livepress.ge/ru/2019-05-11-09-09-59/article/34206-----4-----_.html, 21 maja 2020.
12. Ившина О., Ахметели Н., "Переступить через гордость". Как Абхазия и Южная Осетия переживают коронавирус, <https://www.bbc.com/russian/features-52395921>, 23 kwietnia 2020.
13. Инструкторы из США останутся в Грузии 21 месяц,
<http://www.newsru.com/world/17May2002/usa.html>, 17 maja 2002.

14. Кирова О., Гилюн Э., И снова гамарджоба? Президент Абхазии озадачил наблюдателей, <https://www.kavkazr.com/a/30716253.html>
15. Обращение Совета Федерации Федерального Собрания РФ к Президенту Российской Федерации Д.А.Медведеву о признании независимости Южной Осетии и Абхазии, https://archive.is/20120805084003/www.council.gov.ru/inf_ps/chronicle/2008/08/item7997.html 25 sierpnia 2008.
16. Открыт второй фронт: Абхазия начала вооруженную операцию по вытеснению грузин из Кодорского ущелья, <http://www.newsru.com/world/09aug2008/kodor.html>, 9 sierpnia 2008.
17. Погодин В.С. (red), *Белая Книга Абхазии 1992-1993*, Moskwa 1993.
18. Российский контингент в Абхазии увеличен в полтора раза, <http://www.svobodanews.ru/content/news/445817.html>, 1 maja 2008.
19. Тбилиси: БПЛА израильского производства сбит российским МиГ-29, http://www.newsru.co.il/world/22apr2008/drone_101.html, 22 kwietnia 2008.
20. У Кодорского ущелья новое название - Верхняя Абхазия, <https://www.svoboda.org/a/265428.html>, 27 września 2006.
21. Унанянц В., Еще «один шаг к лучшему будущему» <https://www.ekhokavkaza.com/a/29175409.html>, 18 kwietnia 2018.
22. Фактор Северного кавказа в контексте грузино-абхазского конфликта (2012), International Alert, https://www.international-alert.org/sites/default/files/publications/201209NorthCaucasianRU_0.pdf
23. Хроника грузино-абхазского конфликта 1989–2008 гг. Справка, <http://www.rian.ru/spravka/20080504/106510243.html>, 25 lipca 2008.
24. Широкоград А. Б. Загадки морского боя 10 августа 2008 года, http://nvo.ng.ru/nvo/2008-10-29/100_saebattle.html, 29 października 2008.